

มาตรการทางกฎหมายในการรับรองสถานะบุคคลของคนต่างด้าว
ตามกฎหมายการทะเบียนราษฎรไทย: บุคคลไร้รากเหง้าบนผืนแผ่นดินไทย
Legal Measures in Personal Recognition of Aliens in Thai Civil Registration Law:
Rootless Person in Thailand

กิติวารยา รัตนมณี

Kitivaraya Rattanamanee

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร 99 หมู่ที่ 9 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก 65000

Faculty of Law, Naresuan University 99 Moo 9 Thapho, Maung District, Phitsanulok Province, 65000

E-mail: kitivarayar@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอข้อค้นพบจากการสำรวจสถานการณ์ปัญหาความไร้รากเหง้า ผ่านกรณีศึกษาซึ่งปรากฏตัวบนผืนแผ่นดินไทย ซึ่งปรากฏข้อค้นพบ ดังนี้

ประการแรก พบว่ากฎหมายการทะเบียนราษฎรไทยมีมาตรการทางกฎหมายในการรับรองสถานะบุคคลของบุคคลทุกคน รวมถึงคนไร้รากเหง้า โดยแนวคิดนี้เริ่มปรากฏครั้งแรกในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ รศ.116 (พ.ศ.2440)¹ และมีการใช้คำว่า “คนไร้รากเหง้า” ครั้งแรกในยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2548 และปรากฏมาตรการทางกฎหมายในการขจัดความไร้รัฐไร้สัญชาติอย่างชัดเจนในมาตรา 19/2 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ.2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2562

ประการที่สอง มีการปรากฏตัวของบุคคลไร้รากเหง้า 3 ประเภท ซึ่งสอดคล้องกับการจำแนกตามแนวคิดในการจัดการปัญหาสถานะบุคคลของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย² คือ หนึ่งบุคคลไร้รากเหง้าที่มีข้อเท็จจริงว่าเกิดในราชอาณาจักร หรือไม่อาจสันนิษฐานว่าเกิดนอกราชอาณาจักร หรือ บุคคลไร้รากเหง้าที่มีจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐไทยโดยการเกิด สองบุคคลไร้รากเหง้าที่มีข้อเท็จจริงว่าเกิดนอกราชอาณาจักร หรือ บุคคลไร้รากเหง้าที่มีจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐไทยภายหลังการเกิด และสามบุคคลไร้รากเหง้าที่ไม่อาจพิสูจน์สถานการณ์เกิดได้ว่าเกิดในหรือนอกราชอาณาจักร

ประการที่สุดท้าย พบอุปสรรคสำคัญในการแก้ปัญหาความไร้รัฐไร้สัญชาติของบุคคลไร้รากเหง้าในประเทศไทย คือ ความไม่รู้และไม่เข้าใจกฎหมาย ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตั้งแต่เจ้าของปัญหา ผู้ให้ความช่วยเหลือ รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง นอกจากนี้พบปัญหาการใช้ดุลพินิจซึ่งนำหลักพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณา ซึ่งส่งผลให้การจัดการปัญหาคนไร้รากเหง้าเป็นไปอย่างล่าช้า และขาดความต่อเนื่อง จึงไม่ต้องแปลกใจหากมองว่าตัวเราจะไม่ค่อยไปช่วยบุคคลไร้รากเหง้าในหลากหลายสถานะ

คำสำคัญ: คนไร้รากเหง้า ไร้รัฐ ไร้สัญชาติ สถานะบุคคล การทะเบียนราษฎร

¹ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ รศ.116. (2440, 30 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา, 14(แผ่นที่ 9), 105-124.

² หนังสือที่ มท 0309/ว 11682 ลงวันที่ 8 พฤษภาคม 2562 เรื่องแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาสถานะบุคคลและสัญชาติกรณีเด็กและบุคคลไร้รากเหง้า (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2563) https://www.bora.dopa.go.th/images/snbt/book/62/mt0909_v11682.pdf

Abstract

This article aims to address the finding from the situation survey of the rootless person through the case studies in Thailand which have fact finding as follows:

Firstly, I found that the Thai civil registration law provides legal measures in recognition of the legal personality for everyone including the rootless person. This concept first appeared in the Local Government Act B.E. 2440. Moreover, the term ‘rootless person’ first appeared in the strategy on the management of the problems of legal personality and rights according to the cabinet resolution on 18 January 2005. Then there is an obvious legal measure to end statelessness under section 19/2 of the Civil Registration Act B.E. 2534 (amendment by the Civil Registration Act (NO.3) B.E. 2562).

Secondly, there are three categories of rootless person which are in line with the classification under the ministry of Interior’s concept of the management of the problems of legal personality. The first group are the rootless person who have a fact that were born in Thailand or cannot assume that they were born outside the territory or the rootless person who have connecting points with Thailand by their birth. The second group are the rootless person who have a fact that they were born outside Thailand or the rootless person who have a connecting point with Thailand after their birth. Lastly, the third group are the rootless person who cannot prove their place of birth whether in Thailand or not.

Finally, the important obstacles to end statelessness of rootless person are lacking knowledge and do not understand the relevant laws of people who are involved with such as the rootless person, people who provide help and relevant government officials. Besides, there is a problem on the discretion of preponderance of evidence for consideration. Therefore, those obstacles to the management of the problems of rootless person have been delayed and discontinuous. We should not be surprised if there are rootless person around us in different status.

Keywords : Rootless Person, Stateless, Nationalityless, Legal Personality, Civil Registration

1. คนไร้รากเหง้า คือ ใคร?

ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2548 กล่าวถึงความหมายของ “บุคคลไร้รากเหง้า”(rootless person) คือ บุคคลที่ไม่ปรากฏบุพการี หรือบุคคลที่ถูกบุพการีทอดทิ้งตั้งแต่เยาว์วัย ซึ่งอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทย หรือบุคคลที่ไม่ทราบที่มา หรือบุคคลที่ไม่มีจุดเกาะเกี่ยวที่ชัดเจน โดยไม่มีประเทศต้นทางโดยอมรับ³ และหากพิจารณาจากกรอบดังกล่าว คนไร้รากเหง้าย่อมมีโอกาสที่จะมีสถานะบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎรเป็น “บุคคลไร้รัฐ” (stateless persons) และมีสถานะบุคคลตามกฎหมายสัญชาติเป็น “บุคคลไร้สัญชาติ” (nationalityless persons) หรือ “บุคคลที่ไม่ได้รับการพิจารณาให้เป็นคนชาติจากรัฐใดภายใต้บทบัญญัติกฎหมายของรัฐ” (A person who is not considered as a national by any state under the operation of its law)” หรือ “บุคคลที่ไม่มีรัฐใดในโลกยอมรับว่าเป็นคนชาติของตน”⁴ ตามอนุสัญญาว่าด้วยสถานะภาพคนไร้สัญชาติ ค.ศ.1954

2. ประเทศไทยเริ่มมีแนวคิดในการจัดทำทะเบียนให้ราษฎรคนไร้รากเหง้าเมื่อไร?

เมื่อย้อนไปศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายไทย พบว่าแนวคิดในการรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายการทะเบียนราษฎรไทยเริ่มปรากฏครั้งแรกในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ รศ.116 (พ.ศ.2440)⁵ ตามมาด้วยการทำสนธิสัญญาระหว่างรัฐบาลสยามกับ

³ ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2548

⁴ อนุสัญญาว่าด้วยสถานะภาพคนไร้สัญชาติ ค.ศ.1954 (The Convention relating to the Status of Stateless Person 1954)

⁵ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ รศ.116. (2440, 30 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, 14(แผ่นที่ 9), 105-124.

การประชุมวิชาการนิติสังคมศาสตร์ระดับชาติ หัวข้อ “จินตนาการใหม่ กฎบัตรนิติศาสตร์ไทย”

รัฐบาลอังกฤษ หรือ สัญญาว่าด้วยการจذابาณูซีคนในบังคับอังกฤษในกรุงสยาม ลงชื่อที่กรุงเทพฯ วันที่ 29 พฤศจิกายน รศ.118 (พ.ศ. 2442)⁶ หลังจากนั้นจึงมีพระราชบัญญัติสำหรับทำบาณูซีคนในพระราชอาณาจักร รศ.128 (พ.ศ.2452)⁷ และพระราชบัญญัติการตรวจสอบบาณูซีสามะโนคร้วแลการจตทะเบียนคนเกิดคนตายคนย้ายตำบล พ.ศ.2460⁸ รวมถึงพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎรในเขตต์เทศบาล พ.ศ.2479⁹ พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ.2499¹⁰ และพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ.2534

มีข้อสังเกตว่า กฎหมายที่กล่าวมาข้างต้นล้วนมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกัน โดยวางแนวคิดในการจัดทำ “บาณูซี หรือ บัญชี หรือทะเบียนบุคคล” ให้ราษฎร “ทุกคน” เพื่อรับรองจุดเกาะเกี่ยวที่แท้จริง (real connecting point หรือ genuine link) ในฐานะที่บุคคลนั้นมีจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐไทย อันเป็นการรับรองสิทธิในสถานะบุคคล (right to personal recognition) โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ (non-discrimination) ย่อมหมายความว่า ‘ไม่ว่าราษฎรจะมีสัญชาติไทย หรือเป็นคนต่างด้าวที่มีสัญชาติของรัฐอื่นหรือเป็นคนไร้สัญชาติ ย่อมได้รับการรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมายเช่นเดียวกัน’ ซึ่งสอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน ที่ผูกพันรัฐไทย ได้แก่ ข้อ 6¹¹ แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration on Human Rights) ค.ศ.1948 ประกอบกับ ข้อ 16¹² แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ค.ศ.1966 และ ข้อ 3 (1)¹³ แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ค.ศ.1982

จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของประเทศไทย คือการปรากฏนิยามของ “คนไร้รากเหง้า” ในยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2548 และปรากฏแนวทางจัดความไร้สัญชาติให้แก่บุคคลที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าไร้รากเหง้าในบาณูซี มาตรา 19/2 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ.2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร (ฉบับที่3) พ.ศ.2562 ประกอบกับประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง คุณสมบัติอื่นของผู้ที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอมีสัญชาติไทยตามมาตรา 19/2 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ.2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร (ฉบับที่3) พ.ศ.2562 ได้วางหลักในการรับรองสิทธิในสัญชาติไทยโดยการเกิดโดยหลักดินแดนให้แก่บุคคลไร้รากเหง้า ถือเป็นครั้งแรกที่มีการรับรองสิทธิในสัญชาติไทยโดยกฎหมายการทะเบียนราษฎร ซึ่งทับซ้อนกับการรับรองสิทธิในสัญชาติไทยโดยกฎหมายสัญชาติซึ่งมีมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

ดังนั้น ในปัจจุบันจึงเกิดคำถามขึ้นมากมายในวงวิชาการว่า ‘ควรแก้ไขปัญหาคำถามทับซ้อนดังกล่าวด้วยการตีความกฎหมายแบบขยายความเพื่อให้การรับรองสิทธิในสัญชาติไทยไม่จบเพียงแค่มกฎหมายสัญชาติแต่รวมถึงกฎหมายการทะเบียนราษฎรด้วย? หรือควรกลับไปจัดการที่บ่อเกิดของกฎหมายเพื่อความชัดเจนในการใช้กฎหมาย?’ เพราะไม่ว่ามองไปในแนวทางใดต่างก็เป็นประโยชน์กับบุคคลไร้รากเหง้าทั้งสิ้น

⁶ สัญญาว่าด้วยการจذابาณูซีคนในบังคับอังกฤษในกรุงสยาม ลงชื่อที่กรุงเทพฯ วันที่ 29 พฤศจิกายน รศ.118. (2443, 24 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, 17, 122-124.

⁷ พระราชบัญญัติสำหรับทำบาณูซีคนในพระราชอาณาจักร รศ.128. (2452, 20 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, 26, 5-6

⁸ พระราชบัญญัติการตรวจสอบบาณูซีสามะโนคร้วแลการจตทะเบียนคนเกิดคนตายคนย้ายตำบล พ.ศ.2460. (2460, 20 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, 34, 103-111.

⁹ พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎรในเขตต์เทศบาล พ.ศ.2479. (2479, 23 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, 53, 319-330.

¹⁰ พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ.2499. (2499, 21 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*, 73(ตอน 16), 101-118.

¹¹ ข้อ 6 ทุก ๆ คนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลในกฎหมายไม่ว่า ณ ที่ใด. (Everyone has the right to recognition everywhere as a person before the law.)

¹² ข้อ 16 บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายในที่ทุกสถาน (Everyone shall have the right to recognition everywhere as a person before the law.)

¹³ ข้อ 3 (1) ในการกระทำที่ทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะกระทำโดยสถาบันสังคมสงเคราะห์ของรัฐหรือเอกชน ศาลยุติธรรม หน่วยงานฝ่ายบริหาร หรือองค์อื่นใด บัญญัติ ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก (In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration.)

ทั้งนี้ โดยความเห็นส่วนตัวผู้เขียนเห็นว่าสมควรที่จะกลับไปจัดการที่ “ป่อกเกิด” ของกฎหมายที่เป็นปัญหา กล่าวคือ เมื่อกฎหมายสัญชาติเป็นป่อกเกิดของสิทธิในสัญชาติไทย จึงควรมีการแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายสัญชาติให้ครอบคลุมการรับรองสิทธิในสัญชาติไทยโดยหลักดินแดนของบุคคลไร้รากเหง้าให้ชัดเจน โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติใน มาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508¹⁴ ‘บุคคลดังต่อไปนี้ย่อมได้สัญชาติไทยโดยการเกิด... (3) คนไร้รากเหง้า ซึ่งได้รับการพิสูจน์การเกิดตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง’ และออกกฎกระทรวงเพื่อรองรับกระบวนการหรือวิธีการพิสูจน์ความเป็นคนไร้รากเหง้าซึ่งมีอยู่แล้วตามมาตรา 19/2 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎรฯ เพื่อลดความสับสนและก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการรับรองสิทธิในสัญชาติไทย

3. จำแนกบุคคลไร้รากเหง้าเป็นกี่ประเภท?

ปัจจุบัน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย¹⁵ ได้จำแนก “บุคคลไร้รากเหง้า” ตามสถานะการเกิดออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) บุคคลไร้รากเหง้าที่มีข้อเท็จจริงว่าเกิดในราชอาณาจักร หรือไม่อาจสันนิษฐานว่าเกิดนอกราชอาณาจักร (2) บุคคลไร้รากเหง้าที่มีข้อเท็จจริงว่าเกิดนอกราชอาณาจักร และ (3) บุคคลไร้รากเหง้าที่ไม่อาจพิสูจน์สถานะการเกิดได้ว่าเกิดในหรือนอกราชอาณาจักร ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังนี้

(1) บุคคลไร้รากเหง้าที่มีข้อเท็จจริงว่าเกิดในราชอาณาจักร หรือไม่อาจสันนิษฐานว่าเกิดนอกราชอาณาจักร อาทิ เด็กแรกเกิด เด็กไร้เดียงสาที่ถูกทิ้งไว้ในสถานพยาบาลหรือสถานที่ซึ่งเด็กเกิด หรือเด็กแรกเกิดซึ่งถูกทอดทิ้งตามสถานที่ต่างๆ โดยพฤติการณ์แล้วไม่อาจพิจารณาได้ว่าเกิดนอกราชอาณาจักร ซึ่งจำแนกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่ง บุคคลไร้รากเหง้าที่ไม่ปรากฏข้อมูลของบิดามารดาทั้งข้อมูลทะเบียนราษฎรและสัญชาติ ซึ่งโดยหลักกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศแล้วไม่อาจสันนิษฐานว่าบิดามารดาของเด็กเป็นคนต่างด้าว เนื่องจากขัดต่อหลักนิติธรรม และไม่เกิดประโยชน์ต่อเด็ก รวมทั้งไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองประโยชน์สูงสุดของเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และกลุ่มสอง บุคคลไร้รากเหง้าที่ปรากฏข้อมูลของบิดามารดาโดยเฉพาะข้อมูลทะเบียนราษฎรและสัญชาติ ซึ่งทำให้ทราบว่าเป็นบิดามารดาของเด็กเป็นใคร มีสัญชาติใดในขณะเด็กเกิด

(2) บุคคลไร้รากเหง้าที่มีข้อเท็จจริงว่าเกิดนอกราชอาณาจักร หรือบุคคลไร้รากเหง้าที่ไม่ได้เกิดในประเทศไทย เช่น บุคคลที่เดินทางข้ามมาในประเทศไทยพร้อมบิดามารดาแต่ถูกทอดทิ้งหรือพลัดหลงกับบิดามารดาตั้งแต่วัยเยาว์

(3) บุคคลไร้รากเหง้าที่ไม่อาจพิสูจน์สถานะการเกิดได้ว่าเกิดในหรือนอกราชอาณาจักร อาทิ เด็กเร่ร่อน หรือเด็กที่พลัดหลงจากผู้ปกครองและไม่สามารถแจ้งข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ไม่พบข้อมูลตามหลักฐานทะเบียนราษฎรเกี่ยวกับบิดามารดา และญาติพี่น้อง บุคคลที่ตกหล่นทางทะเบียนราษฎรเนื่องจากมีการย้ายที่อยู่บ่อย บุคคลเร่ร่อน บุคคลซึ่งอาศัยไม่เป็นหลักแหล่ง ไม่สามารถติดตามหาญาติพี่น้องได้ ขาดพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์สถานะการเกิดหรือสัญชาติ

¹⁴ พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสัญชาติ(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติสัญชาติ(ฉบับที่4) พ.ศ. 2551

มาตรา 7 บุคคลดังต่อไปนี้ย่อมได้สัญชาติไทยโดยการเกิด

(1) ผู้เกิดโดยบิดาหรือมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย

(2) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย ยกเว้นบุคคลตามมาตรา 7 ทวิ วรรคหนึ่ง

คำว่าบิดาตาม (1) ให้ความหมายรวมถึงผู้ซึ่งได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นบิดาของผู้เกิดตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง แม้ผู้นั้นจะมีได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาของผู้เกิด และมีได้จดทะเบียนรับรองผู้เกิดเป็นบุตรก็ตาม

¹⁵ หนังสือที่ มท 0309/ว 11682 ลงวันที่ 8 พฤษภาคม 2562 เรื่องแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาสถานะบุคคลและสัญชาติกรณีเด็กและบุคคลไร้รากเหง้า

4. ห้องทดลองทางสังคมของคลินิกกฎหมายนครสวรรค์¹⁶ พบคนไร้รากเหง้าที่ประเภท ไครบัง?

จากกรณีศึกษาซึ่งปรากฏตัวในห้องทดลองทางสังคมของคลินิกกฎหมายนครสวรรค์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 ถึงปัจจุบัน พบบุคคลไร้รากเหง้า 3 ประเภท ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจำแนก “บุคคลไร้รากเหง้า” ของประเทศไทยในปัจจุบัน โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย กล่าวคือ

(1) บุคคลไร้รากเหง้าที่มีข้อเท็จจริงว่าเกิดในราชอาณาจักร หรือไม่อาจสันนิษฐานว่าเกิดนอกราชอาณาจักร หรือ บุคคลไร้รากเหง้าที่มีจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐไทยโดยการเกิด บุคคลไร้รากเหง้ากลุ่มนี้มีพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเกิดในประเทศไทยอยู่ภายใต้หลักการคุ้มครองประโยชน์สูงสุดของเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กซึ่งได้รับการอนุมัติการโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546¹⁷ ประกอบกับ ข้อ 4¹⁸ แห่งกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการพิสูจน์สถานะการเกิดและสัญชาติของเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน หรือเด็กที่ไม่ปรากฏภูมิการิ หรือบุพการิตอดทิ้ง พ.ศ. 2551

“หนูตกใจมากค่ะที่เพิ่งทราบในวิชาชีววิทยาตอนเรียนชั้น ม.5 ว่าหนูมีเลือดคนละกรุ๊ปกับพ่อและแม่ ในขณะที่ท่านมีเลือดกรุ๊ปเอและกรุ๊ปเอบี ส่วนหนูมีเลือดกรุ๊ปโอ ซึ่งมันไม่มีโอกาสเป็นไปได้เลยคะ

จริงๆวันนั้นหนูช็อกมาก สับสนไปหมดแต่พ่อตั้งสติได้ก็รีบกลับไปถามพ่อกับแม่ที่บ้าน ตอนนั้นพ่อโกรธมากแทบไม่พูดด้วยเลย แต่แม่ยอมบอกหนูทั้งน้ำตาว่า..หนูไม่ใช่ลูกที่ท่านคลอดออกมา แต่ท่านทั้งสองคนก็รักหนูมาก ตั้งแต่นั้นมาหนูก็คิดว่าหนูโชคดีกว่าเด็กอีกหลายคน

หลังจากพ่อเสียชีวิต แม่และหม่าม้า (น้องของแม่) ก็เลี้ยงหนูมาจนโต สนับสนุนให้หนูทำกิจกรรม และเรียนในสิ่งที่ชอบ คือ ภาษาจีน หนูตั้งใจเรียนและมีผลการเรียนดีมากตลอดคะ แต่เพราะหนูไร้สัญชาติหนูจึงไม่สามารถขอกู้ยืมเงินจาก กยศ. ทำให้แม่กับหม่าม้าต้องทำงานเพิ่มขึ้นคะ ตอนนั้นหนูช่วยแม่กับหม่าม้าแบ่งเบาภาระค่าเทอมโดยการรับสอนพิเศษภาษาจีน นอกจากเรียนแล้วหนูก็แบ่งเวลาทำกิจกรรม ช่วยงานของคณะและชมรมด้วยคะ ถ้าหนูเรียนจบหนูจะหางานที่มันคงทำเลี้ยงดูแม่และหม่าม้าและน้องคะ

สิ่งที่หนูเสียใจมากที่สุดหรือคะ...ตอนที่พลาดการสัมภาษณ์ทุนไปเรียนภาษาจีนของสถาบันแห่งหนึ่ง สถาบันนี้มีชื่อเสียงมากคะจะทำให้ทุนนักเรียนไทยไปเรียนภาษาจีนที่ประเทศจีนทุกๆปี แต่ในคุณสมบัติของผู้สมัคร คือ นอกจาก จะต้องมีการสอบวัดระดับความรู้ภาษาจีนในขั้นดี ถึงดีมากแล้ว ซึ่งหนูก็อยู่ในกลุ่มดีมากนะคะ คนที่สมัครทุนนี้จะต้องมี passport ระบุสัญชาติไทย มายื่นตอนสมัครด้วยคะ เพื่อการันตีว่าพร้อมที่จะไปเรียนทันทีที่ได้รับทุน ใครขาดคุณสมบัติก็จะถูกตัดสิทธิ์ เพื่อให้ผู้ที่มีความพร้อมมากกว่า หนูอดเสียใจไม่ได้คะ”

¹⁶ โครงการคลินิกกฎหมายนครสวรรค์เพื่อสิทธิมนุษยชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2553 เป็นการดำเนินงานด้วยความมุ่งมั่นที่จะเป็นกลไกหนึ่งของการศึกษาวิชากฎหมายที่อยู่บนพื้นฐานของปัญหา (problem-based learning) และการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้มีปัญหาสถานะบุคคลและสิทธิ อันนำไปสู่การพัฒนาห้องทดลองทางสังคม (Social Lab) หรือพื้นที่การเรียนรู้ที่บูรณาการงานบริการวิชาการ การจัดการเรียนการสอน และการวิจัย เข้าด้วยกัน สามารถติดต่อได้ที่ facebook page: naresuanlegalclinic

¹⁷ มาตรา 22 การปฏิบัติต่อเด็กไม่ว่ากรณีใด ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและไม่ให้ มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม การกระทำใดเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็ก หรือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อเด็ก หรือไม่ ให้พิจารณาตามแนวทางที่กำหนดในกฎกระทรวง

¹⁸ ข้อ 4 การพิสูจน์สถานะการเกิดและสัญชาติของเด็กที่แจ้งการเกิดตามข้อ 2 ให้คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ความมั่นคงของมนุษย์และความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร รวมถึงหลักการได้สัญชาติไทยหรือไม่ได้สัญชาติไทยตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ โดยให้นายทะเบียนอำเภอ นายทะเบียนท้องถิ่น และนายอำเภอ พิจารณาปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก และความเป็นไปได้ในการแสวงหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรงประกอบด้วย

จากคำบอกเล่าของน้องแจจ (นามสมมุติ) และการพูดคุยกับคุณแม่และหม่าม้า ทราบว่าแจจเกิดที่โรงพยาบาลแม่สาย อ.แม่สาย จ.เชียงราย เมื่อ พ.ศ.2541 คุณแม่เล่าว่าเมื่อปี 2541 เธอไปคลอดลูกชายที่โรงพยาบาลแม่สายแต่ลูกที่คลอดมาสุขภาพไม่แข็งแรงมีชีวิตอยู่ได้เพียง 2-3 วัน ก็เสียชีวิต ในระหว่างพักฟื้นคุณแม่ได้นอนพักเตียงติดกับหญิงสาวคนหนึ่ง เมื่อหญิงสาวเตียงติดกันคลอดลูกคุณแม่รู้สึกถูกชะตากับเด็กหญิงจ๋าที่น่าตาน่ารักน่าชัง เมื่อมีโอกาสดูคุยกันทำให้ทราบว่าหลังคลอดหญิงสาวคนนั้นจะทิ้งเด็กและย้ายไปทำงานที่อื่น เธอและสามีจึงขอรับเด็กมาเลี้ยงเป็นลูก พร้อมกับนั้นหญิงสาวได้มอบสมุดบันทึกแม่และเด็กให้ไว้ก่อนที่ต่างฝ่ายต่างแยกย้ายไปทำงานที่อื่นและไม่เคยติดต่อกันอีกเลย เธอและสามีก็ไม่เคยทำอะไรให้ลูกผิดสังเกตและเก็บสมุดบันทึกแม่และเด็กไว้ไม่ให้ลูกเห็นและไม่เคยมีใครในครอบครัวกล่าวถึงเรื่องนี้อีกเลย จนกระทั่งแจจเรียนชั้นมัธยมปลายสายวิทยาศาสตร์ และได้เรียนวิชาชีววิทยา ในช่วงที่แจจครุสอนเกี่ยวกับการถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมเธอเริ่มสอบถามเรื่องกรู๊ปเลือดของพ่อและแม่ และนั่นเองที่ก่อให้เกิดจุดพลิกผันในชีวิตของเธอ เมื่อเธอทราบความจริงว่าพ่อและแม่ที่เลี้ยงดูเธอมาตลอดนั้นไม่ใช่พ่อแม่ที่แท้จริง เธอรู้สึกเหมือนตกลงไปในหลุมดำที่มีมิติ จึงได้นำเรื่องดังกล่าวไปหารือกับคุณครูที่ปรึกษาที่ไว้ใจได้เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาเรื่องสุขภาพของเธอโดยเริ่มจากการนำสมุดบันทึกแม่และเด็กไปติดต่อที่โรงพยาบาลเพื่อขอหนังสือรับรองการเกิด (ท.ร.1/1) และสืบหาพ่อแม่ที่แท้จริงจากชื่อที่ปรากฏในสมุดบันทึกแม่และเด็กเล่มนั้น โดยมีคุณครูและเจ้าหน้าที่อำเภอยุติธรรมช่วยเหลือ เธอเริ่มปะติดปะต่อเรื่องราวต่างๆจนคลำทางไปเจอบุคคลที่คาดว่าจะจะเป็นพ่อที่แท้จริงแต่ก็ถูกญาติฝ่ายนั้นกีดกันไม่ให้มีโอกาสได้พบกัน เมื่อไม่ได้พบคนที่คาดว่าจะจะเป็นพ่อ จึงไม่ได้ตรวจดีเอ็นเอ เมื่อไม่มีผลตรวจดีเอ็นเอจึงไม่มีพยานหลักฐานรับรองความเป็นบิดาและบุตรที่จะรับรองว่าแจจมีสิทธิในสัญชาติไทยตามบิดา แจจจึงตกอยู่ในสภาวะ “ไร้รากเหง้าและไร้สัญชาติ”¹⁹

น้องแจจไม่ใช่เด็กคนแรกและคนสุดท้ายที่เผชิญกับสภาวะถูกทิ้ง ในห้องทดลองทางสังคมของคลินิกกฎหมายนเรศวรพบว่ามีเด็กอีกหลายคนที่ถูกมารดาทอดทิ้งหลังคลอดเพราะความไม่พร้อมทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น น้องอุ่น(นามสมมุติ)เด็กที่แม่ซึ่งเป็นหญิงสัญชาติลาวฝากให้อยู่กับนายจ้างและไม่ได้กลับมาหาลูกอีกเลย²⁰ น้องอัน(นามสมมุติ) เด็กที่แม่นำมาจ้างคนเลี้ยง แล้วหายตัวไปไม่เคยติดต่อกลับมา สุดท้ายเมื่ออำเภอมืองพิษณุโลกเดินเผชิญสืบย่านชุมชนเก่าจึงพบร่องรอยของแจจว่ามีสัญชาติไทยแต่เสียชีวิตไปหลายปีแล้ว จึงนำไปสู่การตามหาญาติที่เหลืออยู่ และจบลงที่การพิสูจน์ความสัมพันธ์ทางสายเลือดโดยการตรวจดีเอ็นเอ²¹ น้องนิติภูมิ(นามสมมุติ) เด็กที่แม่ยกให้เป็นลูกบุญธรรมของคนอื่นโดยมีเพียงสมุดบันทึกแม่และเด็กเป็นหลักฐานเพียงชิ้นเดียวซึ่งติดตัวมาตั้งแต่แบเบาะ²²

ในความโชคร้ายยังมีความโชคดี เนื่องจากบุคคลไร้รากเหง้ากลุ่มนี้ ‘มีพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเกิดในประเทศไทย’ เช่น หนังสือรับรองการคลอด ท.ร.1/1, สูติบัตร, หนังสือรับรองการเกิด ท.ร.20/1 หรือมีพยานบุคคลรู้เห็นการเกิด เป็นต้น จึงส่งผลให้บุคคลกลุ่มนี้มีแนวทางในการจัดความไร้สัญชาติได้ 3 ทาง คือ

หนึ่ง หากพวกเขาเกิดก่อนวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 ย่อมมีสิทธิในสัญชาติไทยโดยการเกิดโดยหลักดินแดนตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2551

¹⁹ กิติวรญา รัตนเมธี, สรุบบันทึกจริงและความเห็นทางกฎหมายกรณีนางสาวแจจ (นามสมมุติ) บุคคลไร้รากเหง้าซึ่งกำลังศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก, เอกสารประกอบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย คลินิกกฎหมายนเรศวรเพื่อสิทธิมนุษยชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2563.

²⁰ กิติวรญา รัตนเมธี, สรุบบันทึกจริงกรณีน้องอุ่น (นามสมมุติ) บุคคลไร้รากเหง้า, เอกสารประกอบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย คลินิกกฎหมายนเรศวรเพื่อสิทธิมนุษยชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2563.

²¹ กิติวรญา รัตนเมธี, ความเห็นทางกฎหมายเพื่อจัดการสิทธิอันจำเป็นของน้องอัน (นามสมมุติ) กรณีศึกษาจากพิษณุโลกศึกษาเพื่อสร้างต้นแบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กวัยเยาว์ที่ถูกทอดทิ้งจากบุพการี, เอกสารประกอบการสอนวิชา 230404 กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล ภาคการศึกษาที่ 2/2561 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2562.

²² กิติวรญา รัตนเมธี, ความเห็นทางกฎหมายเพื่อจัดการสิทธิอันจำเป็นของน้องนิติภูมิ (นามสมมุติ) กรณีศึกษาจากพิษณุโลกศึกษาเพื่อสร้างต้นแบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่เด็กวัยเยาว์ที่ถูกทอดทิ้งจากบุพการี, เอกสารประกอบการสอนวิชา 230404 กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล ภาคการศึกษาที่ 2/2562 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2563.

สอง หากเกิดตั้งแต่วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 ย่อมมีสิทธิในสัญชาติไทยโดยการเกิดโดยหลักดินแดนตามมาตรา 7 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2551 เช่น น้องแจจ, น้องอ๋น และน้องนิติภูมิ

สาม หากพิสูจน์ได้ว่าบุพการีที่แท้จริงมีสัญชาติไทยย่อมมีสิทธิในสัญชาติไทยโดยการเกิดโดยหลักสืบสายโลหิต ตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2551 เช่น น้องอ๋น

(2) บุคคลไร้รากเหง้าที่มีข้อเท็จจริงว่าเกิดนอกราชอาณาจักร หรือ บุคคลไร้รากเหง้าที่มีจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐไทยภายหลังการเกิด บุคคลไร้รากเหง้ากลุ่มนี้มาจากต่างประเทศ ผ่านการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยพร้อมบิดามารดาแล้วพลัดหลกกัน หรือเข้ามาโดยกระบวนการค้ามนุษย์ ซึ่งไม่สามารถตามหาบุพการีหรือญาติพี่น้องได้เลย หรือเจ้าตัวเองไม่สามารถบอกข้อมูลใดๆเกี่ยวกับบุพการีได้ ทำให้ไม่สามารถติดตามหาบุพการีหรือญาติพี่น้องได้

น้องเอ (นามสมมุติ) หญิงสาวอายุประมาณ 23-24 ปี (จากการคำนวณของเธอเอง) บอกเล่าทางโทรศัพท์ด้วยเสียงสั่นเครือว่า “หนูอยากเจอแม่่มากค่ะ แต่หนูจำไม่ได้ว่าแม่ชื่ออะไร หนูจำไม่ได้ว่ามีพี่น้องกี่คน จำไม่ได้ว่าอยู่หมู่บ้านอะไร” ความทรงจำวัยเด็กที่เชื่อมโยงเธอกับครอบครัวขาดหายไป เธอเริ่มเรียบเรียงเรื่องราวให้ฟังว่าเธอเกิดที่จังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชา ในขณะที่เธออายุได้ 6-7 ขวบ มีชายไทยไปขอรับเธอมาจากแม่ และพาเธอนั่งเรือจากเกาะกงมาขึ้นที่จังหวัดตราด แล้วพาเธอนั่งรถต่อมาทางภาคเหนือเพื่อมาอาศัยอยู่กับครอบครัวของชายคนดังกล่าวที่จังหวัดเชียงใหม่และเชียงใหม่ เธอคิดว่าชายคนนั้นจะรับเธอมาอุปการะเป็นลูก แต่เหตุการณ์ไม่เป็นไปตามที่คิดไว้ เธอต้องทำงานบ้านแทบทุกอย่าง และไม่ได้เรียนหนังสือตามที่ควรจะเป็น เธอทนอยู่ในสถานะนั้นไม่นานจึงตัดสินใจออกจากบ้านเพื่อไปอาศัยอยู่ที่ศูนย์รับเลี้ยงเด็กของเอกชนในเชียงใหม่ เธอได้เข้าเรียนและได้รับการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติบุคคลที่ไม่มีสถานภาพทะเบียนกลุ่มนักเรียนในสถานศึกษาในประเทศไทย มีเลขประจำตัว 13 หลักขึ้นต้นด้วย “0” ปัจจุบันเธอทำงานเพื่อส่งตัวเองเรียนต่อในระดับอาชีวศึกษาในกรุงเทพฯ เธอพยายามเรียนให้สูงที่สุดเพื่อจะมีงานที่มั่นคงและมีเงินมากพอที่จะเดินทางกลับไปตามหาแม่ที่บ้านเกิด²³

จากคำบอกเล่าของเธอ เธอตกเป็นเหยื่อในกระบวนการค้ามนุษย์ที่ถูกพามาจากประเทศบ้านเกิดในกัมพูชา เมื่อเธอไม่สามารถบอกเล่าและสืบหาความเชื่อมโยงกับบุพการีได้ว่าเป็นใครมาจากไหนมีเพียงคำบอกเล่า และเธอเองก็ทรงกลัวที่จะให้ทางคลินิกกฎหมายฯ คุยกับญาติของคนที่ได้รับเธอมาอุปการะ เราจึงหมดทางไปต่อ ไม่สามารถเดินทางไปจนสุดทางเพื่อหารากเหง้าที่แท้จริงของเธอได้ เธอจึงถูกจัดอยู่ในกลุ่มของ “บุคคลไร้รากเหง้าและไร้สัญชาติ ที่ยืนยันว่าตนเองไม่ได้เกิดในประเทศไทย”

บุคคลในสถานการณ์นี้ มีแนวทางในการจัดความไร้สัญชาติ โดยการยื่นคำขอแปลงสัญชาติเป็นไทย²⁴หรือขอสัญชาติไทยตามสามี²⁵ ตามมาตรา 9 และ 10 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508

²³ กิติวรญา รัตนเมณี, สรุบบข้อเท็จจริงกรณีน้องเอ (นามสมมุติ) บุคคลไร้รากเหง้า, เอกสารประกอบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย, คลินิกกฎหมายนครสวรรค์เพื่อสิทธิมนุษยชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 2560.

²⁴ มาตรา 10 คนต่างด้าวซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนดังต่อไปนี้ อาจขอแปลงสัญชาติเป็นไทยได้

- (1) บรรลุนิติภาวะแล้วตามกฎหมายไทยและกฎหมายที่บุคคลนั้นมีสัญชาติ
- (2) มีความประพฤติดี
- (3) มีอาชีพเป็นหลักฐาน
- (4) มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรไทยต่อเนื่องมาจนถึงวันที่ยื่นคำขอแปลงสัญชาติเป็นไทยเป็นเวลาไม่น้อยกว่าห้าปี
- (5) มีความรู้ภาษาไทยตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

²⁵ มาตรา 9 หญิงซึ่งเป็นคนต่างด้าวและได้สมรสกับผู้มีสัญชาติไทย ถ้าประสงค์จะได้สัญชาติไทย ให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ไทยให้สัญชาติไทยให้อยู่ในดุลพินิจของรัฐมนตรี

(3) บุคคลไร้รากเหง้าที่ไม่อาจพิสูจน์สถานะการเกิดได้ว่าเกิดในหรือนอกราชอาณาจักร บุคคลไร้รากเหง้ากลุ่มนี้ปรากฏ

ตัวในประเทศไทย ไม่สามารถติดตามตัวบุพการีหรือญาติพี่น้องได้ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าบุคคลกลุ่มนี้เกิดในหรือนอกประเทศไทย จึงมีรัฐไทยเพียงรัฐเดียวที่มีจุดเกาะเกี่ยวเข้มข้น

ยูยีน (นามสมมุติ) หญิงสาวที่มีรอยยิ้มอยู่ตลอดเวลา และมีน้ำใจต่อผู้อื่น เธอเป็นคนรูปร่างสมส่วน ผิวขาว สูงราว 156-157 เซนติเมตร เป็นใบ้ ไม่สามารถพูดจาสื่อสารได้ แต่ฟังภาษาไทยเข้าใจ เธอสามารถเขียนอักษรเวียดนามได้เป็นบางคำ เธอปรากฏตัวในประเทศไทยครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2555 ที่จังหวัดมุกดาหารขณะอายุประมาณ 25-30 ปี แต่เมื่อสอบถามตำรวจตรวจคนเข้าเมืองมุกดาหารก็ไม่ปรากฏชื่อเท็จจริงว่ามีข้อมูลการเดินทางของเธอว่าเข้ามาเมืองมาจากต่างประเทศ เธอก็ไม่สามารถบอกได้ว่าญาติพี่น้องเป็นใครอยู่ที่ใดทางจังหวัดมุกดาหารเองเคยช่วยประกาศแจ้งคนหายแต่ก็ไม่มีบุคคลใดมาแสดงตัวว่าเป็นญาติของเธอ บ้านพักเด็กและครอบครัวมุกดาหารจึงส่งเธอมาอยู่ในความดูแลของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง จังหวัดพิษณุโลก²⁶ ซึ่งเหมือนกับผู้รับบริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทองอีกหลายรายซึ่งไม่สามารถติดตามตัวญาติได้ เนื่องจากความบกพร่องทางการสื่อสาร²⁷ แม้จะได้รับความร่วมมือจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม ในการทำโครงการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลเพื่อตรวจสอบกับฐานข้อมูลคนหายของกระทรวงยุติธรรมแต่ก็ยังไม่พบข้อมูลของเธอในฐานข้อมูลคนหาย

ด้วยเหตุที่ไม่สามารถหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าเธอเกิดที่ไหน เธอจึงมีสถานะเป็น “บุคคลไร้รากเหง้าที่ไม่สามารถพิสูจน์สถานะการเกิดได้ว่าเกิดในหรือนอกประเทศไทย” เช่นเดียวกับ *น้องเบนซ์ (นามสมมุติ)* ซึ่งแม่เป็นหญิงสาวอายุน้อยนำมาฝากให้คนอื่นช่วยดูแลโดยไม่ได้ให้ข้อมูลการเกิดไม่มีหลักฐานบ่งชี้สถานที่เกิดที่ชัดเจน²⁸ *พี่อ้อต (นามสมมุติ)*²⁹ *พี่ยุพิน (นามสมมุติ)*³⁰ และ *น้องจันทา (นามสมมุติ)*³¹ ทุกคนที่กล่าวมาข้างต้น ถูกพบตัวหรือปรากฏตัวในประเทศไทยโดยไม่ทราบที่มาที่ไปของตนเองว่าเกิดที่ใด เมื่อไม่มีพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเกิดในประเทศไทย แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่มีพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเกิดนอกประเทศไทย

ในปัจจุบันบุคคลกลุ่มนี้มีแนวทางในการจัดความไร้สัญชาติ ภายใต้มาตรา 19/2 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎรฯ โดยต้องปฏิบัติตามวิธีการในประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง คุณสมบัติอื่นของผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอมีสัญชาติไทยตามมาตรา 19/2 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ.2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562³² ประกอบกับข้อ 22 แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนประวัติสำหรับบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน

²⁶ กิตติวรา รัตมณี, ประณีย์เคราะห์จากพิษณุโลกศึกษาเรื่องนางสาวยูยีน (นามสมมุติ) แห่งอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก, เอกสารประกอบการสอนวิชา 230404 กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล ภาคการศึกษาที่ 2/2562 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 2563.

²⁷ กรณีศึกษาที่เข้ามาหารือคดีนักกฎหมายนครสวรรค์เพื่อสิทธิมนุษยชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ เมื่อปี พ.ศ.2559-2562

²⁸ กิตติวรา รัตมณี ฉัตรพร ทาระบุตร และ พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตตรา สายสุนทร, ประณีย์เคราะห์จากพิษณุโลกศึกษาเรื่องน้องเบนซ์(นามสมมุติ) แห่งอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก, เอกสารประกอบการสอนวิชา 230404 กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล ภาคการศึกษาที่ 2/2562 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 2563.

²⁹ กิตติวรา รัตมณี, สรุข้อเท็จจริงกรณีนายอ้อต (นามสมมุติ) บุคคลไร้รากเหง้าแห่งอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก, เอกสารประกอบการสอนวิชา 230404 กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล ภาคการศึกษาที่ 2/2561 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 2562.

³⁰ กิตติวรา รัตมณี, สรุข้อเท็จจริงและความเห็นทางกฎหมายกรณีนางยุพิน(นามสมมุติ) บุคคลไร้รากเหง้าแห่งอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก, เอกสารประกอบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย คดีนักกฎหมายนครสวรรค์เพื่อสิทธิมนุษยชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 2563.

³¹ กิตติวรา รัตมณี, สรุข้อเท็จจริงและความเห็นทางกฎหมายกรณี ด.ช.จันทา (นามสมมุติ) บุคคลไร้รากเหง้าแห่งอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก, เอกสารประกอบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย คดีนักกฎหมายนครสวรรค์เพื่อสิทธิมนุษยชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 2563.

³² มาตรา 19/2 เมื่อได้รับแจ้งการเกิดตามมาตรา 19 หรือมาตรา 19/1 แล้ว ให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งดำเนินการพิสูจน์สถานะการเกิดและสัญชาติของเด็กตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง แล้วดำเนินการต่อไปตามมาตรา 20 ทั้งนี้ ให้ผู้พบเด็ก ผู้รับเด็กไว้ และผู้แจ้งการเกิด ให้ความร่วมมือกับนายทะเบียนผู้รับแจ้งในการดำเนินการพิสูจน์ตามที่นายทะเบียนผู้รับแจ้งร้องขอ ในกรณีที่ไม่อาจพิสูจน์สถานะการเกิดและสัญชาติได้ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งให้นาย

การประชุมวิชาการนิติสังคมศาสตร์ระดับชาติ หัวข้อ “จินตนาการใหม่ กฎบัตรนิติศาสตร์ไทย”

พ.ศ.2562 ซึ่งกำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติม 3 ประการ คือ หนึ่ง อาศัยอยู่ในประเทศไทยไม่น้อยกว่า 10 ปี นับแต่ วันที่ จัดทำทะเบียนประวัติหรือออกเอกสารแสดงตน แต่ต้องมีหลักฐานชัดเจนที่สามารถแสดงว่าได้อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาก่อนหน้านั้นตามระเบียบที่ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนด ก็ให้นับระยะเวลา 10 ปี ตั้งแต่วันที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยตามที่ปรากฏจากหลักฐาน สอง มีหนังสือรับรองความเป็นคนไร้รากเหง้าที่ออกให้โดยหน่วยงานในสังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์หรือหน่วยงานอื่นที่มีสถานะเช่นเดียวกับสถานสงเคราะห์ หรือออกให้โดยนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขต สาม มีพยานบุคคลที่นำชื่อถือ 3 คน รับรองความประพฤติและการมีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย ดังนั้น เมื่อมีคุณสมบัติครบถ้วนทั้ง 3 ประการ ย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องขอมีสัญชาติไทยตามมาตรา 19/2 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎรฯ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน

5. ชีวิตเธอจะเป็นอย่างไรต่อไป ต้องเผชิญกับอุปสรรคระหว่างทางหรือไม่?

ภายใต้หลักการจัดความไร้สัญชาติให้แก่บุคคลไร้รากเหง้าใน มาตรา 19/2 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2562 ปรากฏแนวปฏิบัติภายในของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยที่สำคัญ ดังนี้

1. มีการให้อ่านจากกับเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในแต่ละจังหวัดเป็นผู้ออก ‘หนังสือรับรองความไร้รากเหง้า’ ให้แก่บุคคลไร้รากเหง้าที่อยู่ในความดูแลของจังหวัดตน³³ ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลไร้รากเหง้าส่วนหนึ่งซึ่งอยู่ในความดูแลของหน่วยงานภายใต้สังกัดของกระทรวงฯ ได้แก่ ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง บ้านพักเด็กและครอบครัว บ้านต่างๆที่รับดูแลเด็กซึ่งถูกทอดทิ้ง อย่างไรก็ดีพบว่า มีบางหน่วยงาน³⁴ยังไม่เคยออกหนังสือรับรองความไร้รากเหง้าด้วยเหตุผลที่ต้องรอให้ผู้บังคับบัญชามีนโยบาย ซึ่งสอดคล้องกับก่อนหน้านั้นเคยมีการสอบถามผู้บังคับบัญชาหน่วยงานดังกล่าว³⁵ทราบว่ายังไม่เคยออกหนังสือดังกล่าวเนื่องจากเป็นกฎหมายใหม่ ยัขาดความเข้าใจ ขอศึกษาแนวทางจากหน่วยงานในจังหวัดใกล้เคียงก่อน

2. มีการอธิบายลักษณะข้อเท็จจริงอันเป็นสาเหตุของความไร้รากเหง้า เพื่อให้ง่ายต่อการสอบข้อเท็จจริงเพื่อออก ‘หนังสือรับรองความเป็นคนไร้รากเหง้า’ รวมถึงวางหลักในการให้อ่านจากกับเจ้าหน้าที่ในสังกัดกระทรวงมหาดไทย คือ นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนเขต เป็นผู้ให้อ่านจากในการออกหนังสือรับรองดังกล่าวให้แก่บุคคลไร้รากเหง้าที่อยู่ในความดูแลของอำเภอหรือเขตของตน ซึ่ง

ทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนต้องจัดทำทะเบียนประวัติและออกเอกสารแสดงตนให้เด็กไว้เป็นหลักฐาน เว้นแต่เด็กนั้นมีอายุครบห้าปีแล้วให้นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนต้องยื่นออกบัตรประจำตัวให้แทนตามระเบียบและภายในระยะเวลาที่ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนด

ผู้ซึ่งได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตนตามวรรคหนึ่ง ถ้ามีหลักฐานแสดงว่า ได้อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบปี และมีคุณสมบัติอื่นตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกำหนด ให้ผู้นั้นมีสิทธิยื่นคำร้องขอมีสัญชาติไทยได้ และเมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพิจารณาเห็นว่าผู้นั้นมีสถานะถูกต้องตามเงื่อนไขและมี คุณสมบัติครบถ้วนดังกล่าว ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศให้ผู้นั้นมีสัญชาติไทย ทั้งนี้ภายในหนึ่งร้อยสิบวันนับแต่วันที่รับคำร้อง และให้ถือว่าผู้นั้นมีสัญชาติไทยตั้งแต่วันที่รัฐมนตรีมีประกาศ

ระยะเวลาสิบปีตามวรรคสองให้ นับแต่ วันที่ จัดทำทะเบียนประวัติหรือออกเอกสารแสดงตน เว้นแต่ จะมีหลักฐานอันชัดเจนแสดงว่าได้อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรมาก่อนหน้านั้นตามระเบียบที่ ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนด ก็ให้นับแต่วันที่อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรตามที่ปรากฏจากหลักฐาน

ผู้ซึ่งได้รับสัญชาติไทยตามวรรคสอง ถ้าภายหลังปรากฏหลักฐานว่ามีกรณีไม่ถูกต้องตามเงื่อนไข หรือขาดคุณสมบัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศเพิกถอนการให้สัญชาตินั้นโดยสิ้น

ให้เพิ่มความไม่มาตรนำมาใช้บังคับกับบุคคลที่เคยอยู่ในการอุปการะของหน่วยงานของรัฐหรือ หน่วยงานเอกชนตามมาตรา 19/1 แต่หน่วยงานดังกล่าวได้อนุญาตให้บุคคลอื่นรับไปอุปการะ และ บุคคลที่มีได้แจ้งการเกิดตามมาตรา 19 หรือมาตรา 19/1 ซึ่งได้ยื่นคำร้องตามมาตรา 19/3 หรือขอเพิ่มชื่อตามมาตรา 37 แต่ไม่อาจพิสูจน์สถานะการเกิดและสัญชาติได้ด้วยโดยอนุโลม

³³ หนังสือที่ มท.0309/ว 17350 ลงวันที่ 25 สิงหาคม 2560 เรื่องการออกหนังสือรับรองคนไร้รากเหง้า

³⁴ จากการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2563 เวลา 10.00-12.00 น. ภายใต้กิจกรรมห้องเรียนสิทธิมนุษยชนเคลื่อนที่ครั้งที่ 22 ณ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

³⁵ จากการสัมภาษณ์เมื่อช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2562 ภายใต้กิจกรรมเยี่ยมเชิงกัลยาณมิตร ณ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

ออกมาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลไร้รากเหง้าซึ่งไม่ได้อยู่ในความดูแลของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรืออยู่ในพื้นที่ห่างไกลและไม่สะดวกเดินทางไปสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้มีโอกาสขอออกหนังสือรับรองมากยิ่งขึ้น³⁶

3. มีการกำหนดคุณสมบัติรวมถึงแนวทางการยื่นคำร้องขอใช้สิทธิในสัญชาติไทยรวมถึงพยานหลักฐานที่ใช้ประกอบการยื่นคำร้องขอมีสัญชาติไทย ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง คุณสมบัติอื่นของผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอมีสัญชาติไทยตามมาตรา 19/2 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ.2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2562³⁷ ซึ่งพบอุปสรรคในทางปฏิบัติ³⁸ *เกี่ยวกับการตีความ ‘ระยะเวลาอาศัยอยู่ในประเทศไทยไม่น้อยกว่า 10 ปี นับแต่วันที่จัดทำทะเบียนประวัติหรือออกเอกสารแสดงตน แต่ต้องมีหลักฐานชัดเจนที่สามารถแสดงว่าได้อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาก่อนหน้านั้นตามระเบียบที่ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนด ก็ให้นับระยะเวลา 10 ปี ตั้งแต่วันที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยตามที่ปรากฏจากหลักฐาน’ ซึ่งพบว่าเด็กไร้รากเหง้า เช่น น้องเบนซ์(นามสมมุติ) น้องนิติภูมิ(นามสมมุติ) น้องอุ้น(นามสมมุติ) หรือผู้ใหญ่ เช่น พี่ออด(นามสมมุติ) พี่ยุพิน(นามสมมุติ) เป็นต้น ล้วนอาศัยอยู่ในประเทศไทยก่อนที่จะมีการจัดทำทะเบียนประวัติบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน โดยปรากฏหลักฐานจากบันทึกการสอบข้อเท็จจริง(ปค.14)เพื่อจัดทำทะเบียนประวัติบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน จะเข้าข่าย ‘มีหลักฐานชัดเจนที่สามารถแสดงว่าได้อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาก่อนหน้านั้นตามระเบียบที่ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนด ก็ให้นับระยะเวลา 10 ปี ตั้งแต่วันที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย’ ตามแนวทางของกรมการปกครอง หรือไม่? ประเด็นนี้เองที่ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการรับคำร้องขอเจ้าหน้าที เนื่องจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน*

4. มีการอธิบายลักษณะข้อเท็จจริงที่ใช้ในการจำแนกประเภทกลุ่มบุคคลไร้รากเหง้าเป็น 3 ประเภทตามที่กล่าวมาในตอนต้นตามทฤษฎีจุดเกาะเกี่ยวของบุคคลในทางระหว่างประเทศ ทั้งนี้เป็นไปเพื่อความสะดวกในการจัดการปัญหา รวมถึงอธิบายกระบวนการในการดำเนินการทางทะเบียนราษฎรของนายทะเบียนที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความมั่นใจ และเพิ่มองค์ความรู้และสร้างความมั่นใจให้แก่ นายทะเบียน³⁹ เนื่องจากการดำเนินการจัดการปัญหาดังกล่าวยังเป็นกฎหมายที่ค่อนข้างใหม่มาก

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีอุปสรรคในกระบวนการพัฒนาสถานะบุคคลของคนไร้รากเหง้า ได้แก่ ความไม่รู้และไม่เข้าใจกฎหมาย ปัญหาการใช้และตีความกฎหมายให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตั้งแต่เจ้าของปัญหา ผู้ให้ความช่วยเหลือ รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังพบปัญหาการใช้ดุลพินิจซึ่งนำพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณา⁴⁰ ซึ่งส่งผลให้การจัดการปัญหาคนไร้รากเหง้าเป็นไปอย่างล่าช้า

6. บทสรุป

โดยสรุป พบว่าการจำแนกปัญหาความไร้รากเหง้าของบุคคลไร้รากเหง้าในประเทศไทย มี 3 กลุ่ม กลุ่มแรก บุคคลไร้รากเหง้าที่มีข้อเท็จจริงว่าเกิดในราชอาณาจักร หรือไม่อาจสันนิษฐานว่าเกิดนอกราชอาณาจักร กลุ่มสอง บุคคลไร้รากเหง้าที่มีข้อเท็จจริงว่าเกิดนอกราชอาณาจักร กลุ่มสาม บุคคลไร้รากเหง้าที่ไม่อาจพิสูจน์สถานการณ์เกิดได้ว่าเกิดในหรือนอกราชอาณาจักร ซึ่งนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการจัดการความไร้สัญชาติให้แก่บุคคลไร้รากเหง้าในแต่ละกลุ่ม อันเป็นการขจัดวงจรความไร้รัฐไร้สัญชาติที่อาจเกิดในรุ่น (generation)ต่อไป และช่วยให้บุคคลไร้รากเหง้ามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆได้เต็มศักยภาพ แม้จะไม่อาจคาดการณ์ได้ว่าในอนาคตจะมีจำนวนคนไร้รากเหง้าปรากฏตัวเพิ่มขึ้นอีกเท่าไรในประเทศไทย แต่อย่างน้อย ณ ปัจจุบันก็ปรากฏแนวทางในการป้องกันปัญหาความไร้รัฐรวมถึงความไร้สัญชาติมิให้เกิดซ้ำเช่นที่ผ่านมา แม้จะใช้เวลานานก็ตาม...คงโรมไม่ได้สร้างขึ้นได้ในวันเดียว

³⁶ หนังสือที่ มท.0309/ว 13282 ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2562 เรื่องการออกหนังสือรับรองความเป็นคนไร้รากเหง้า

³⁷ หนังสือที่ มท.0309/ว 2675 ลงวันที่ 1 พฤษภาคม 2562 เรื่องประกาศกระทรวงมหาดไทยออกตามความในพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2562

³⁸ จากการทดลองยื่นคำร้องดังกล่าวโดยน้องเบนซ์(นามสมมุติ) และน้องนิติภูมิ(นามสมมุติ) เมื่อประมาณเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2563

³⁹ หนังสือที่ มท 0309/ว 11682 ลงวันที่ 8 พฤษภาคม 2562 เรื่องแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาสถานะบุคคลและสัญชาติกรณีเด็กและบุคคลไร้รากเหง้า

⁴⁰ จากการทดลองยื่นคำร้องดังกล่าวโดยน้องเบนซ์(นามสมมุติ) และน้องนิติภูมิ(นามสมมุติ) เมื่อประมาณเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2563

การประชุมวิชาการนิติสังคมศาสตร์ระดับชาติ หัวข้อ “จินตนาการใหม่ ภูมิทัศน์นิติศาสตร์ไทย”

ฉันท ไชยประทีป ประเทศไทยก็เฝ้าระวังปัญหาความไร้รัฐไร้สัญชาติที่สะสมเรื้อรังมานานได้ภายในเวลาอันสั้นเช่นกัน ดังนั้น ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม รวมถึงเจ้าของปัญหา ต้องร่วมมือกัน เปลี่ยน~ปรับ~ซบ~แก้~ กันต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย วิเชียร ชิตชนกนารถ และคณะ. *หลักการสำคัญว่าด้วยกรณีสัญชาติและความไร้สัญชาติ*. สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ สำนักงานประเทศไทย. สิงหาคม 2560.
- กิติวรญา รัตนเมธี. “แนวคิดทางกฎหมายเพื่อการจัดการปัญหาความไร้รัฐไร้สัญชาติ ในอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก”, *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 11 ฉ.1 (2561): 27-54.
- สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ. *การคุ้มครองสิทธิของบุคคลไร้รัฐ อนุสัญญาว่าด้วยสถานะของบุคคลไร้รัฐ ค.ศ.1954*. แปลและพิมพ์เผยแพร่โดย สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ สำนักงานประเทศไทย. มีนาคม 2560.
- สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ. *การป้องกันและลดสถานะไร้รัฐ อนุสัญญาว่าด้วยการลดสถานะไร้รัฐ ค.ศ.1961*. สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ สำนักงานประเทศไทย. เมษายน 2560.
- สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ. *คู่มือการคุ้มครองบุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติ ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยสถานะของบุคคลไร้รัฐ ค.ศ.1954*. สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ สำนักงานเจนีวา. 2014.
- สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ. *รายงานพิเศษการยุติภาวะไร้รัฐไร้สัญชาติภายในเวลา 10 ปี*. แปลและพิมพ์เผยแพร่โดย สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ สำนักงานประเทศไทย.(มปป).
- สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ. *อนุสัญญาว่าด้วยการลดสถานะไร้รัฐ ค.ศ.1961*. สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ สำนักงานเจนีวา. 2014.
- สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ. *อนุสัญญาว่าด้วยสถานะของบุคคลไร้รัฐ ค.ศ.1954*. สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ สำนักงานเจนีวา. 2014.
- สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ แมริลิน แอชเชอริส และราดา โกวิล. *สัญชาติและสถานะไร้รัฐไร้สัญชาติ คู่มือสมาชิกรัฐสภา ฉบับที่ 22*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ สำนักงานเจนีวา. 2014.